

LAPSI UUDEN TESTAMENTIN MAAILMASSA

Esitelmä lapsi- ja nuorisotyössä toimivien teologien neuvottelupäivillä Seurakuntaopistossa
15.2.2002

Risto Uro, Helsingin yliopisto

Joitakin aikoja sitten ruotsalaista yhteiskuntaa järkytti nuoren kurdinaisen ja toisen polven siirtolaisen murha. Oman isänsä ampumiin luoteihin kuollut Fadime Sahindal oli joutunut elämään vuosia piilossa perheeltään, jonka miespuoliset jäsenet olivat jatkuvasti uhkailleet ja jopa pahoinpidelleet häntä. Kunniamurhan syynä oli se, että Fadime oli uhmannut isänsä tahtoa ja kieltäytynyt ottamasta puolisoa Turkin asuvaa kurdimestä. Sen sijaan hän oli rakastunut ruotsalaiseen mieheen ja monen toisen polven siirtolaisten tavoin omaksunut elämäntavan, joka oli ristiriidassa hänen vanhempiensa kulttuurin arvojen ja uskonnollisten tapojen kanssa. Vastakkain olivat toisaalta patriarkaalinen maailmankuva, jossa perheen ja perheenpään kunnian häpäiseminen on suurimpia mahdollisia rikkomuksia, ja toisaalta pohjoismaisen yhteiskunnan tasa-arvoajattelu, jossa ainakin mitä lasten ja vanhempien suhteeseen tulee patriarkaalinen maailmanjärjestys on lähes tyystin hävinnyt. Ristiriita perinteisiä arvoja puolustavan kielitaidottoman isän ja ruotsalaisen arvomaailman omaksuneen ja itseään rohkeasti puolustaneen tyttären välillä johti järjettömältä tuntuvaan rikokseen, jollaiset eivät valitettavasti ole muuallakaan maailmassa tavattomia.

Isänvalta Raamatun kulttuureissa

Eri kulttuurien välisen vuorovaikutuksen ja konfliktien lisääntyessä on hyvä kääntää katse myös oman kulttuurimme juuriin, jotka ovat antiikin ja Raamatun maailmassa. Maailma, jossa kristinusko syntyi, ei ollut pohjoismainen hyvinvointiyhteiskunta, jossa tavoitellaan tasa-arvoa ja pyritään kitkemään pois sukupuolista syrjintää. Uuden testamentin ajan kulttuureja hallitsi isänvaltainen, patriarkaalinen järjestys, joka antoi perheen miespuoliselle päälle suuren, meidän kannaltamme hyvinkin epäoikeudenmukaiselta tuntuvan vallan. Tyttären naittaminen oli yksi perheenpäälle kuuluvista itsestään selvistä oikeuksista ja velvollisuuksista (ks. esim. 1. Moos. 34:4–6; 38:6; Joos. 15:16). Kuriton tytär tai poika olivat isälle häpeäksi (Sir. 22:3; 42:11). Ajanlaskun taitteen juutalaisia perhekäsityksiä heijastavan Pseudo-Fokylideen mukaan isän on tiukasti vartioitava naimatonta tyttärtään ja pidettävä hänet naisille varatussa tilassa aina häääpäivään asti (215–16). Vanhasta testamentista ja juutalaisesta kirjallisuudesta ei ole vaikea löytää äärimmäisiäkään esimerkkejä miehen

vallasta perheenjäsentensä elämään. Tuomarien kirjan 19 luvussa kerrotaan Jefta-nimisestä miehestä, joka tuli luvanneeksi uhraavansa Herralle ensimmäisen häntä vastaan tulevan henkilön. Lupauksestaan Jefta piti kiinni, vaikka vastaan tulija oli hänen ainoa tyttärensä ja lapsensa (Tuom. 11:29–40). Vanhempien kunnioitus oli juutalaisessa lainsäädännössä sanktioitu kuolemanrangaistuksella. Uppiniskaisen ja tottelemattoman poika voitiin tuomita kuolemaan kivittämällä (5. Moos. 21:18–21). Vaikka emme tunnekaan esimerkkejä siitä, että tätä lakia olisi kirjaimellisesti sovellettu ajanlaskun alun juutalaisuudessa (rabbit pyrkivät monin tavoin lieventämään lain kohdan ankaruutta), lain määräys kuitenkin korosti vanhempien tottelemisen ehdotonta tärkeyttä. Myös Jeesus tunnusti neljännen käskyn arvon kritikoidessaan kohdan Mark.7:10 mukaan ns. korban-käytäntöä. Patriarkaalisessa yhteiskunnassa vanhempien valta huipentui tietenkin isän määräysvaltaan, josta miespuolinen jälkeläinenkin vapautui vasta isän kuoltua.

Roomalainen lainsäädäntö antoi perheenpäälle valtaoikeudet (*patria potestas*), joita jo antiikin aikana pidettiin poikkeuksellisina. Vain miespuolisella päällä (*paterfamilias*) oli omistusoikeus eikä aikuisillakaan pojilla ollut varsinaista omaisuutta (tosin heidän käyttöönsä uskottiin ns. *peculium*). Miehellä oli myös suuri valta jälkeläisten avioliiton solmimiseen ja jopa sen purkamiseen. Kaikkein ehdottomin oli kuitenkin perheenpään valta päättää vallassaan olevien jälkeläisten (ja myös orjien) elämästä ja kuolemasta. Aikuisten lasten surmaaminen on kuitenkin ollut hyvin harvinaista, mutta vastasyntyneiden kohdalla tilanne oli toinen. Isän päätettävissä oli, otettiinko syntynyt lapsi perheeseen kasvatettavaksi vai hylättiinkö tämä, esim. ruumiillisen vajavuuden tähden. Lasten heitteillejätto oli antiikissa eräänlainen perhesuunnittelun muoto, joka laajalti hyväksyttiin, mutta jonka myös eräät eetikot tuomitsivat. Vastasyntyneiden lasten hylkääminen kiellettiin vuonna 374.

Aristoteles, jonka filosofia ja maailmankuva vaikuttivat länsimaisessa ajattelussa pitkälle keskiaikaan asti, kiteytti perheen patriarkaalisen järjestyksen *Politiikka*-teoksessaan seuraavasti:

Taloudenhoidossa on kolme osaa: ensiksi orjiin kohdistuva valta, josta edellä oli puhe, toiseksi isän valta ja kolmanneksi aviosuhteeseen liittyvää valta. Aviomies hallitsee sekä vaimoa että lapsia siten kuin vapaita hallitaan, mutta ei kuitenkaan samalla tavalla, vaan vaimoa valtiomiehen ja lapsia kuninkaan tavoin. Miespuolinen on luonnostaan naispuolista sopivampi hallitsemaan, aivan kuten vanhempi ja vartuneempi on nuorta ja kypsytöntä sopivampi, ellei nyt jossakin esiinny aivan luonnonvastaista suhdetta. (*Pol.* 1.13).

Miksi miespuolinen on ”luonnoltaan” sopivampi hallitsemaan? Ainoa vastaus, jonka

Aristoteles antaa, vastaus perustuu hänen sieluoppiinsa. Hän jakaa sielun kahteen osaan, rationaaliseen ja irrationaaliseen:

Sielussa on luonnostaan hallitseva ja hallittu osa, joilla on eri hyveet, nimittäin toisaalta järkevälle sielunosalle kuuluvat hyveet ja toisaalta järjettömälle sielunosalle kuuluvat. Sama koskee selvästi myös muita tapauksia. Useimmissa tapauksissa on siis olemassa luonnostaan hallitseva ja luonnostaan hallittu. Vapaa hallitsee eri tavalla orjaa kuin mies naista tai isä lasta. Kaikilla näillä on mainitut sielun osat, mutta eri tavalla. Orjalla ei ole lainkaan harkitsevaa sielunosaa. Naisella se on, mutta se on vailla arvovaltaa. Samoin lapsella se on, mutta se on kehittymätön.

Kaikki antiikin ajattelijat eivät yhtyneet Aristoteleen näkemyksiin esim. orjan ei-inhimillisestä sielusta. Olennaista kuitenkin on, että miesvaltainen järjestys nähtiin osana annettua, ”luontoon” perustuvaa maailmanjärjestystä.

Isänvalta ei koko totuus

Olisi kuitenkin väärin kuvata Uuden testamentin maailmaa pelkästään isän ja miehen despoottiseen valtaan nojautuvana kulttuurina. Patriarkaalisuuden sisällä ja sen rinnalla nousi esille myös toisenlaisia ajatuksia, arvostuksia ja käytäntöjä.

Vapaan naisen asema roomalaisessa yhteiskunnassa keisariajalla ei ollut niin alisteinen kuin edellä sanotun perustella voisi päätellä. Jo kauan avioliitot oli solmittu pääasiassa siten, että naisen huoltajuus ei siirtynyt aviomiehelle vaan jäi hänen omalle isälleen tai muulle miespuoliselle huoltajalle (*sine manu*). Ulkopuolinen huoltajuus saattoi olla täysin muodollinen tai tietyin ehdoin nainen saattoi vapautua siitä kokonaan. Nainen sai mahdollisuuden hallita omaisuuttaan, laatia testamentin ja olla aloitteellinen avioerossa. Yläluokan tytöt pyrittiin kyllä usein naittamaan hyvin nuorena (tyttöjen avioliittoikä oli 12 vuotta), mutta mitä vanhemmasta tyttärestä oli kysymys, sen epätodennäköisempää oli, että isä tai huoltaja olisi järjestänyt tyttärensä avioliiton ilman tämän suostumusta.

Jotkut antiikin kirjoittajat korostivat miehen ja naisen kumppanuutta tavalla, joka kuulostaa hämmästyttävän nykyaikaiselta. Ensimmäisellä vuosisadalla vaikuttanut stoalainen filosofi Musonius Rufus opetti, että pelkkä lasten hankkiminen ei riitä avioliiton tarkoitukseksi. Tässä Musonius poikkesi valtavirrasta, sillä laillisten perillisten hankkiminen nähtiin yleensä avioliittoinstituution keskeisenä tarkoituksena. Musoniuksen mukaan ”avioliitossa on olennaista miehen ja naisen yhteinen elämä ja heidän jatkuva keskinäinen huolenpitonsa niin terveyden kuin sairaudenkin aikana”. Puolisoiden tulee pitää kaikkea yhteisenä. Avioliitossa elävä ei saa pitää edes omaa ruumistaan omanaan. Musoniuksen opetuksella on täytynyt olla laajempaakin kaikut pohjaa, sillä myös Paavali

puhuu yhtä tasapuolisesti miehen ja naisen suhteesta toinen toisensa ruumiisiin: ”Vaimon ruumis ei ole hänen omassa vallassaan, vaan miehen, samoin ei miehen ruumis ole hänen omassa vallassaan, vaan vaimon” (1 Kor. 7:4).

Lapsen suhdetta aikuisiin ei myöskään nähty pelkästään täydellisenä kuuliaisuutena eikä ankara kuri ollut ainoa kasvatuksen ohjenuora. Ei ole tietenkään vaikea löytää niin juutalaisista kuin kreikkalais-roomalaisista kirjallisuudesta kohtia, joissa tähdennetään tottelevaisuutta ja uskotaan ruumiillisen kurituksen voimaan. Sananlaskujen ohje ”joka vitsaa säästää, se vihaa lastaan” (Sananl. 13:24; vrt. myös 22:15) on varmasti ollut yleinen näkemys. Myöhemmin esimerkiksi Agustinus puolusti voimakkaasti Sananlaskujen kasvatusihannetta, joka korosti ruumiillisen kurituksen tärkeyttä (*Civ. Dei* 19.16). Silti juutalaiset kirjoittajat toivat esille myös lastensuojelullisia näkökohtia. Äsken mainittu Pseudo-Fokylides katsoi, ettei aikuisen tule olla väkivaltainen aivan pientä lasta kohtaan, joka oli hauras olento (150). Monet roomalaiset ajattelijat torjuivat lapsen pieksemisen kokonaan. Kuuluisa roomalainen reetori ja kasvatusteoreetikko Quintilianus (ensimmäisen vuosisadan loppupuolella) torjui fyysisen kurituksen, joka oli sopivaa orjalle, ei vapaasyntyiselle (*Inst.* 1.3.13–17; vrt. esim Plutarkhos, *Lib. ed.* 12). Yleensä ottaen roomalaiset eivät olleet kasvatusperiaatteissaan läheskään niin ankaria kuin joskus on kuviteltu. Eettisissä ihanteissa etsittiin kultaista keskitietä. Liian ankara kuri teki lapsesta pelokkaan ja aran. Oli löydettävä sopiva tasapaino ankaruuden ja hellyyden välille.

Kohtuullisen vallankäytön ihanne

Ankaran patriarkalisuuden sijasta ajanlaskun alun eettisissä opetuksissa nousee usein esille kohtuullisen ja lempeän vallankäytön ihanne. Filosofit Plutarkhos (n. 40–120) puhui Musoniuksen tapaan ystävyydestä ja ymmärryksestä puolisoitten välillä sellaisissa avioliitoissa, jotka perustuvat rakkauteen (muunlaisiakin oli hänen mukaansa olemassa). Mies on perheen pää, mutta hän ei saa hallita vaimoaan ankarasti, vaan niin kuin sielu hallitsee ruumista (*Conj. praec.* 142E). Mistään pehmoilusta tässä vertauksessa ei kuitenkaan ollut kyse. Miehen tuli myös olla sopivassa määrin ankara omaa ruumistaan kohtaan, karaista ja harjoittaa sitä niin, että sielun ja ruumiin oikea tasapaino vallitsisi.

Kristityt perivät suurelta osin tämän ideologian, jossa korostettiin perheenpään kohtuullista vallankäyttöä ja lempeää hallitsemista. Erityisen selvästi tämä käy ilmi Paavalin jälkeen kirjoitetuissa kirjeissä, joiden ns. huoneentauluissa annetaan kristityille ohjeita oikeasta perhe-elämästä (esim. Kol. 3:18–4:1; Ef. 5:21–6:9; 1 Piet. 2:18–3:7). Esimerkiksi Efesolaiskirjeen huoneentaulussa patriarkaalinen hierarkia tuodaan selvästi esille. Orjien tulee

olla kuuliaisiksi maallisille isännilleen ”kuin Kristukselle” (6:5). Samoin lasten on toteltava vanhempiaan (6:1). Isät eivät kuitenkaan saa herättää lapsissa vihaa (6:4); liian ankara kasvatustapa siis torjutaan edellä kuvattuna ”kultaisen keskitien” ihanteen mukaisesti (tosin mitään ei sanota ruumiillisen kurituksen haitallisuudesta). Vaimojen on alistuttava miestensä tahtoon ”kaikessa” (5:22–24). Tämä perustellaan uskonnollisesti Kristuksen ja seurakunnan suhteeseen vedoten: mies on vaimonsa pää, niin kuin Kristus on seurakunnan pää. Lempeän hallitsemisen ihanne tulee esille ennen muuta siinä, että jaksossa korostetaan erityisen voimakkaasti miehen rakkautta vaimoan kohtaan (5:25–33). Miesten rakkauden perusteluksi vyörytetään kristillisen pelastustapahtuman ydinkohdat, Kristuksen uhrikuolema ja hänen rakkautensa seurakuntaa kohtaan. Miesten on rakastettava vaimojaan niin kuin Kristuskin rakasti seurakuntaa ja antoi henkensä sen puolesta. Kristuksen ja seurakunnan yhteyttä kuvataan avioliittona, ”suurena salaisuutena”, joka luo perustan miehen ja naisen väliselle suhteelle. Vaikka teologinen kieli ja uhratun rakkauden eetos ovat vahvasti esillä, perhe-elämälle annetut käytännön ohjeet eivät juurikaan poikkea siitä, mitä aikakauden muut etiikan asiantuntijat perheestä opettivat. Erityisesti kristillistä perhe-etiikkaa ei näistä Uuden testamentin jaksoista löydy.

Isänvaltaa vastaan

Uuden testamentin suhtautuminen isänvaltaan ei kuitenkaan ole näin yksiselitteinen. Paavalin jälkeen kirjoitetuissa kirjeissä patriarkaalinen järjestys korostuu kyllä tavalla, joka loukkaa useimpien tämän ajan ihmisten oikeustajua. Harva meistä hyväksyy kohtia, joiden mukaan naisten ”tulee kuunnella opetusta hiljaa ja kuuliaisena” tai että hän pelastuu ”lasten synnyttämisen kautta” (1 Tim. 2:11,15). Uuden testamentin traditioissa on kuitenkin paljon sellaista, joka osoittaa, ettei jyrkkä isänvaltainen malli suinkaan vallinnut monissa varhaiskristillisissä yhteisöissä.

Uudessa testamentissa on viitteitä siitä, etteivät naiset suinkaan aina vaienneet ja jääneet hiljaisiksi statisteiksi kristillisissä yhteisöissä. Voimme lukea useista aktiivisista naisista, joiden rooli kristillisen sanoman levittämisessä ja yhteisöjen toiminnassa on ollut merkittävä. Apostolien teoissa kerrotaan Lydia-nimisestä naisesta, joka toimi Filippissä purppurakankaiden myyjänä (Ap. t. 16:13–15). Purppurakankaat olivat ylellisyustuotteita, ja on todennäköistä, että Lydia oli kohtuullisen varakas. Paavalin julistuksen seurauksena tämä itsenäinen yrittäjänainen kääntyi kristityksi. Kerrotaan, että koko hänen perheensä kastetaan. Lapset ja orjat ovat siis tulleet kristityiksi Lydian ratkaisun perusteella. Lydian miestä ei mainita. On todennäköistä, että hän oli leski, joka hallitsi itsenäisesti perheen omaisuutta ja liiketoimintaa.

Paavalin kirjeissä on mainintoja useista kristillisten yhteisöjen kannalta tärkeistä naisista. Joskus Paavali puhuu pariskunnista, joilla on ollut huomattava asema yhteisöjen johtohahmoina. Näkyvimpiä olivat Prisca (tai Priscilla) ja Aquila, joista kerrotaan myös Apostolien teoissa (1 Kor. 16:19; Room. 16:3–5; Ap. t. 18:2–3,18,26). He olivat Paavalille ilmeisen läheisiä työtovereita – heillä oli myös sama ammatti kuin Paavalilla – ja heidän kotinsa tarjosi Korintin kristityille kokoontumispaikan (1 Kor. 16:19). Paavali mainitsee heidät aina yhdessä. Priscillan nimi mainitaan usein ensin (Room. 16:3; Ap. t. 18:18,26), mikä voi viitata siihen, että hän oli säätyasemaltaan korkeampi kuin miehensä.

Luettelo aktiivisista naista voisi jatkaa pitempää. Ohi menen Paavali tulee paljastaneeksi, että naisia voitiin esim. pitää arvostettuina ”apostoleina” (Junia; Room. 16:7). Varakkaat naiset saattoivat seurakuntien hyväntekijöitä ja Paavalin mesenaatteja (esim. Foibe; Room. 1–2). Totuuden nimessä on kuitenkin sanottava, ettei naisten aktiivinen rooli aina toteutunut Paavalin yhteisöissä ilman ongelmia. Paavali muun muassa hermostui siitä, että naiset profetoivat Korintin yhteisön kokouksissa ilman huntua (1 Kor. 11:1–16), mikä hänen käsityksensä mukaan ylitti kaikki sopivaisuuden rajat.

Kun evankeliumeissa puhutaan perheestä, näkökulma on aivan päinvastainen kuin isänvaltaa ja kuuliaisuutta korostavien huoneentaulujen. Jeesuksen julistuksessa korostuu usein aivan muu kuin kuuliaisuuden vaatimus omaa isää ja perhettä kohtaan. Jeesuksen suhde omaan perheeseensä ja kotikaupunkiinsa kuvataan jännitteisenä (Mark. 3:21,31–35; 6:1–6). Myös oppilaat ovat luopuneet omaisuudestaan ja läheisistään Jeesuksen ja evankeliumin tähden (Mark. 10:29–30). Vastapainoksi he ovat saaneet jo ”nyt, tässä maailmanajassa taloja, veljiä, sisaria, äitejä ja lapsia.” Heillä oli siis uusi perhe, joka korvasi oman alkuperäisen perheen. Äiteinä ja isinä voimme yrittää kuvitella, miltä Jeesuksen seuraan lähteneiden omista vanhemmista on tuntunut. Toisinaan Jeesus asettaa opetuslapsuuden ehdoksi perheestä luopumisen: ”Joka tulee minun tyköni, eikä vihaa isäänsä ja äitiään... hän ei voi olla minun opetuslapseni” (Luuk. 14:26; Vanha KR; uusi käännös lieventää lauselman jyrkkyyttä). Kun Jeesuksen seuraan pyrkii mies, joka haluaa ennen matkaan lähtöä täyttää hurskaan velvollisuutensa ja haudata isänsä, Jeesus vastaa tavalla, joka ei anna tulkinnanvaraa: ”Seuraa minua. Anna kuolleiden haudata kuolleensa” (Matt. 8:22). Ei ihme, että evankeliumit kuvaavat perheet Jeesuksen julistuksen jäljiltä riitaisina: ”Minä olen tullut nostamaan pojan isäänsä vastaan, tyttären äitiään ja miniän anoppiaan vastaan. Viholliset ovat oman talon väkeä.” (Matt. 10:35–36). Tällaiset sukupolvien välistä katkeraa ristiriitaa ilmaisevat kohdat tuovat helposti mieleen Fadime Sahimen kohtalon.

Perheen sisäisestä konfliktista kertovat kohdat osoittavat, ettei Jeesus-liikkeen kannattajiksi tultu aina kokonaisina perheinä. Edellä mainitun Lyydian perhe kastettiin orjineen päivineen, mutta ihmiset tekivät myös yksilöllisiä ratkaisuja. Evankeliumitraditiot

heijastavat tilannetta, jossa isiensä traditiot kyseenalaistava Jeesus-liikkeen jäsen joutui uhmaamaan isän ja vanhempiansa perinteistä valtaa. Vanhemmat puolestaan kokivat menettäneensä lapsensa, sisarukset ja sukulaiset läheisensä. Uppiniskaisia lapsia tuskin kivitettiin, mutta kenties suljettiin perheen ja suvun ulkopuolelle. Tässä voi olla yksi selitys sille, miksi Jeesuksen seuraajien sanotaan joutuvan vainon ja pilkan kohteiksi. Perheen ja suvun ulkopuolelle jääminen merkitsi sosiaalista kuolemaa. Jeesus lohduttaa seuraajiaan: ”Autuaita olette te, kun teitä Ihmisen Pojan tähden vihataan ja herjataan, kun ihmiset erottavat teidät keskuudestanne ja inhoavat teidän nimeänne” (Luuk. 6:22). Jeesuksen seuraajat olivat myös köyhiä (Luuk. 6:20), sillä perhe ja suku muodostivat sen taloudellinen perusyksikön, jonka varaan ihmisten toimeentulo, ammatinharjoittaminen ja sosiaalinen tukiverkko rakentuivat.

Evankeliumit heijastavat Jeesus-liikkeen tilannetta Palestiinan juutalaisessa yhteiskunnassa. Paavalin yhteisöt elivät hellenistisissä suurkaupungeissa, joissa yksilön liikkumavara oli todennäköisesti jonkin verran suurempi. 1. Korinttilaiskirjeessä Paavali antaa ohjeita aviopuolisoille, joista toinen kuuluu Kristus-yhteisöön, toinen ei (1 Kor. 7:12–16). Paavali pitää mahdollisena, että jollakin uskovalla miehellä on puoliso, joka ei usko, ja että mies suostuu tähän tilanteeseen. Samoin hän olettaa, että naisella voi olla puoliso, joka ei usko mutta tämä silti suostuu asumaan hänen kanssaan. Tällainen eriuskoisuus on huomionarvoista, sillä miesvaltaisessa yhteiskunnassa naisen olisi olettanut seuraavaan miehensä uskontoa. Mistään itsestään selvästä yksilön uskonnonvapaudesta perheen sisällä on tuskin kuitenkaan ollut kyse. Paavalin jälkeen kirjoitettujen kirjeiden voimakas patriarkaalinen eetos viittaa pikemminkin siihen, että kristityt joutuivat puolustautumaan ulkopuolisen yhteiskunnan syytöksiä vastaan. Kristittyjen katsottiin rikkovan yhteiskuntarauhaa uhmaamalla isänvaltaa ja hajottamalla perheitä. Paavali salli uskovalle puolisolle eron, jos yhteiselämä ei sujunut. 1. Pietarinkirjeen kirjoittaja antaa toisenlaisen neuvon: uskovan naisen tulee kuuliaisuudella ja hurskaudella voittaa puolelleen mies, joka ei ole kristitty (1 Piet. 3:1–6). Isänvaltaa ei pidä uhmata, eikä miehen kunniaa asettaa kyseenalaiseksi.

Pienet lapset ja Jeesus-liike

Evankeliumien opetukset Jeesuksen seuraajien lapsenkaltaisuudesta tulevat ymmärrettävimmiksi, kun niitä tarkastellaan ajan edellä kuvattua sosiaalista taustaa vasten. Jeesus-liike asetti isänvallan kyseenalaiseksi, minkä seurauksena sen jäsenet helposti marginalisoituivat perhe- ja kyläyhteisöissään. Oppilaat olivat kuin pieniä heitteille joutuneita lapsia. Jeesus ylistääkin sellaista, joka ottaa vastaan tällaisen lapsen (Mark. 9:37) tai antaa

hänelle edes maljallisen raikasta vettä (9:41). Aikuisen samastuminen lapseen merkitsi tietoista häpeän ottamista. Vaikkei lapsiin suinkaan suhtauduttu halveksuen tai väheksyen, lapsenmielisyyden ylistäminen ei ollut kulttuurin arvostuksen mukaista. Ei ollut mitenkään tavoiteltua, että täysikasvuinen mies käyttäytyisi lapsen tavoin tai että häneen liitettäisiin lapsen ominaisuuksia. Paavali sanoo jättäneensä mieheksi tultuaan taakseen sen, mikä kuuluu lapsuuteen (1 Kor. 13:11; vrt. myös 1 Kor. 3:1–3). Jeesus-liikkeen strategiana oli kuitenkin kääntää heikkous voimaksi. Identifioimalla itsensä heikkoihin ja statukseltaan alhaisiin, liike kykeni lievittämään sen jäseniin kohdistuvaa pilkkaa ja häpeää. Paavali sovelsi tätä strategiaa erityisen painokkaasti. Jumala on valinnut sen, mikä maailmassa on heikkoa ja vähäpätöistä saattaakseen voimakkaat ja arvostetut häpeään (1 Kor. 1:27–28).

Lapsivertauksesta avautui ovi rikkaalle symboliikalle. Jeesukseen uskovat ovat Jumalan lapsia, jotka saavat kutsua Jumalaa isäkseen (*abba*; ks. Room. 8:15; Gal. 4:6). Opetuslapset eivät olleet niitä, joilla oli oppineisuuden suoma asema ja pyhien kirjoitusten tulkitsemisen valta. Sanoma oli salattu “viisailta ja ymmärtäväsiltä” ja sen sijaan ilmoitettu “pienille lapsille” (Matt. 11:25). Jeesuksen yhteisössä johtajuus ei saanut perustua sellaiseen vallankäyttöön, jota kansojen kuninkaat ja muut hallitsijat harjoittivat (vrt. Matt. 20:25). Se, joka nöyryty lapsen kaltaiseksi, on suurin taivasten valtakunnassa (Matt. 18:4). Todellinen suuruus on nöyryyttä. Samaa tähdennettiin toisella perhekielestä otetulla vertauksella. Joka tahtoo olla Jeesuksen seuraajien joukossa ensimmäinen, olkoon kaikkien *orja* (Matt. 20:26–27). Matteuksen mukaan Jeesus kieltää isänvallan yhteisöstään kokonaan: “Älkää... kutsuko isäksi ketään, joka on maan päällä, sillä yksi on teillä isä, hän, joka on taivaissa” (Matt. 23:9). Tosin Matteuksenkin välittämä kuva lopullisesta taivasten valtakunnasta muistuttaa hämmästyttävässä määrin patriarkaalista valtarakennetta: Ylimpänä hallitsee Ihmisen Poika valtaistuimellaan. Seuraavana arvossa tulevat kaksitoista miesoppilasta, jotka hallitsevat kahtatoista Israelin heimoa (Matt. 19:28). Naiset tai lapset eivät kuulu tähän kuvaan.

Lapsivertaus oli myös sopiva kuvaamaan uskonnollista kääntymistä ja sen tuomaa muutosta. Johanneksen evankeliumin mukaan ihmisen on synnyttävä uudelleen vedestä ja hengestä (Joh. 3:3–8). Kastettu on tullut uuden perheen jäseneksi ja saanut uuden identiteetin. Paavali käyttää syntymisen vertauskuvaa seurakuntalaistensa kääntymisestä ja vertaa itseään isään, joka on siittänyt lapsensa (1 Kor. 4:14–15). Nag Hammadista löytynyt Tuomaan evankeliumi tuo toisenlaisen näkökulman, joka sekin heijastaa laajalle levinnyttä tulkintaa varhaiskristillisyydessä. Tuomaan versio “lastenevankeliumista” (lauselma 22) kertoo, kuinka Jeesus nähdessään pieniä lapsia imettävän toteaa: “Nämä imeväiset ovat kuin ne, jotka ovat menossa valtakuntaan”. Oppilaat esittävät ihmettelevän kysymyksen: “Tulemmeko siis jälleen lapsiksi, kun saavumme valtakuntaan?” Jeesus selittää tarkemmin: “Kun teette kaksi yhdeksi, sisäpuolen samanlaiseksi kuin ulkopuolen, ulkopuolen samanlaiseksi kuin

sisäpuolen, yläpuolen samanlaiseksi kuin alapuolen, toisin sanoen, teette miehen ja naisen yhdeksi, ettei mies ole mies eikä nainen nainen, ja kun teette silmiä silmän paikalle, käden käden paikalle, jalan jalan paikalle ja kuvan kuvan paikalle, silloin pääsette valtakuntaan”. Lauselmasta käy ilmi, että lapsenkaltaisuus merkitsee vastakohtien ja sukupuolierojen kumoutumista. Ajanlaskun alun juutalaisessa raamatunselityksessä esiintyi näkemys, jonka mukaan Jumala loi ihmisen alun alkaen sukupuolettomaksi olennoiksi. Monet kristityt liittyivät tähän tulkintaperinteeseen. Tuomas uskoo, että lapsenkaltaisuus merkitsee sukupuolettomuutta, paluuta alkuperäiseen ehyeen ihmisyyteen, johon sukupuoliroolien tuoma hierarkia ei kuulunut. Tällainen lapsivertauksen käyttö sopi tietysti hyvin myös askeettiseen teologiaan.

On yleisesti tunnettu tosiasia, että Uuden testamentin opetus lapsista kertoo enemmän aikuisista kuin siitä, mikä oli lasten asema varhaiskristillisissä yhteisöissä. Kertomusta Jeesuksesta siunaamassa lapsia (Mark. 10:13–16) on tosin tulkittu milloin lapsikasteen puolustuksena milloin lasten karismaattisen parantamiseen liittyvänä keskusteluna (“koskettaminen” liittyy Markuksella usein parantamiskertomuksiin; Mark. 10:13). Tällaiset tulkinnat eivät kuitenkaan ole saaneet laajaa hyväksyntää ja edellyttävät paljon sellaista, mistä meillä ei ole varmaa tietoa. Lastenevankeliumissa lapset ovat lopultakin pikemminkin havainnollistamassa todellista opetuslapseutta kuin varsinaisen mielenkiinnon kohteina. Sama koskee myös kertomusta, jossa Jeesus puhuu siitä, kuka on suurin, ja asettaa lapsen oppilaiden eteen (Mark. 9:22–37). Tämä ei tietenkään sulje pois sitä, että molemmat kertomukset tulevat muun ohella kertoneeksi myös lapseen kohdistuvista positiivisista asenteista, mitä se sitten onkaan käytännössä merkinnyt.

Patriarkaalinen perintö ja kriittisyys

Katsaus perheeseen ja lapsen asemaan Uuden testamentin maailmassa havainnollistaa, kuinka syvällä isän- ja miehenvalta ovat omassa kristillisessä perinteessämme. Me kannamme yhä vielä patriarkalisuuden taakkaa kirkkomme julistuksessa ja käytännön elämässä. Meidän tulisi oppia tunnistamaan tämä osa perinnettämme siellä missä sen kohtaamme, oli sitten kyse kirkon hallinnosta, naisen asemasta tai suhtautumisesta seksuaalivähemmistöihin. Uuden testamentin perheeseen liittyvä opetus osoittaa myös sen, ettei kristillisellä kirkolla välttämättä ole annettavana sen viisaampaa ja syvempää eettistä opetusta kuin muullakaan yhteiskunnalla (tilanne voi olla pikemminkin toisin päin; vrt. esim. Musoniuksen kuvaus perheyhteydestä, jolle on vaikea löytää vastinetta Uudessa testamentissa). Uuden testamentin kirjoittajien perhe-etiikka ei juurikaan poikennut siitä, mitä ajanlaskun alun parhaimmat eettiset ihanteet edellyttivät. Mitä muuta me tämän päivän kasvatusalalle toimivat

teologitkaan teemme kuin opiskelemme ajan parhainta tietoutta, psykologiaa, kasvatustieteitä, sosiaalitieteitä ja muita vastaavia aloja. Meillä ei ole sen parempia ratkaisuja perheiden ja lasten ongelmiin kuin ei-kristityillä kasvattajillakaan. Eikä meillä pidäkään olla.

Uuteen testamenttiin sisältyy myös traditioita, jotka heijastavat patriarkalisuuden vastaisia ajatuksia ja käytäntöjä. Tässäkään suhteessa Uusi testamentti ei ole ainutlaatuinen oman aikansa muihin kulttuureihin verrattuna, niin kuin edellä on tähdennetty. Tällaiset traditiot tuovat kuitenkin esille perinteemme toisen puolen. Jeesus-liike ei pyrkinyt pelkästään sopeutumaan vallitsevaan yhteiskuntarakenteisiin vaan myös kapinoimaan niitä vastaan.

Jeesuksen sanat lapsista johtavat meitä kuitenkin pohtimaan myös kristillisen sanoman omintakeisempia piirteitä, joihin kuuluu puhe vahvojen kunnian katoavaisuudesta ja Jumalan samastumisesta heikkoihin. Monet tämän päivän perheet yrittävät selvittää vahvojen maailmassa. Lapset ja nuoret ovat kiistatta heikompia osapuolia.

Kirjallisuutta

Dunderberg, Ismo & Antti Marjanen, toim. Nag Hammadin kätkeyty viisaus. Gnostilaisia ja muita varhaiskristillisiä tekstejä. Helsinki: WSOY 2001.

Kraemer, Ross Shephard & Mary Rose D'Angelo, ed.. Women & Christian Origins. New York: Oxford University Press.

Saller, Richard P. Patriarchy, Property and Death in the Roman Family. Cambridge: Cambridge University Press 1994.

Silvola, Kalevi. Lapset ja Jeesus. Traditio- ja redaktiohistoriallinen tutkimus synoptisten evankeliumien lapsiperikoopeista. Suomen eksegeettisen seuran julkaisuja 41. Helsinki 1984.

Tast, Kukka. Mistä on roomalainen lapsi tehty? Lapsen ikä, ominaisuudet ja kehitys varhaisen keisarikauden kirjoituksissa. Yleisen historian pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto 2001.

Uro, Risto & Ulla Tervahauta, toim. Ihminen ja yhteisö Uuden testamentin maailmassa. Helsingin yliopiston eksegetiikan laitos 2001.
www.helsinki.fi/teol/hyel/ihminen.

Yahrbrough, Larry O. Parents and Children in the Jewish Family of Antiquity. – Shaye J. D. Cohen, ed. The Jewish Family in Antiquity. Atlanta: Scholars Press 1993, 39–59.